

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING

Nordic Journal of Architectural Research

2-2022

Nordic Journal of Architectural Research

ISSN: 1893–5281

Editors-in-Chief

Marius Fiskevold

Norwegian University of Life Sciences, NMBU, Norway

Sten Gromark

Chalmers University of Technology, Sweden

Magnus Rönn

Nordic Association of Architectural Research, Sweden

For more information on the editorial board for the journal and board for the association, see <http://arkitekturforskning.net/na/>.

Submitted manuscripts

Manuscripts are to be sent to Marius Fiskevold (marius.fiskevold@nmbu.no), Sten Gromark (sgromark@bredband.net) and Magnus Rönn (magnus.ronn.arch@gmail.com) as a text file in Word, using Times New Roman font. Submitted articles should not exceed 8 000 words exclusive abstract, references and figures. The recommended length of contributions is 5 000–8 000 words. Deviations from this must be agreed with the editors in chief. See Author's Guideline (<http://arkitekturforskning.net/na/information/authors>) for further information.

Subscription

Students/graduate students

Prize: 27.5 Euro.

Individuals (teachers, researchers, employees, professionals)

Prize: 38.5 Euro.

Institutions (libraries, companies, universities)

Prize: 423 Euro.

Membership for the association

5.5 Euro (for individuals who get access to the journal through institutions).

Students and individual subscribers must inform about their e-mail address in order to get access to the journal. After payment, send the e-mail address to Trond Haug, trond.haug@sintef.no.

Institutional subscribers must inform about their IP-address/IP-range in order to get access to the journal. After payment, send the IP-address/IP-range to Trond Haug, trond.haug@sintef.no.

Payment

Sweden pay to plusgiro: 419 03 25-3

Outside Sweden pay in Euro to Nordea IBAN: SE67 9500 0099 6034 4190 3253 BIC/SWIFT: NDEASESS

Published by SINTEF Academic Press

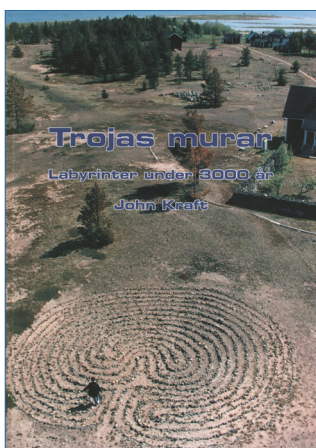
P O Box 124 Blindern, NO-0314 Oslo, Norway.

CONTENTS

EDITORS' NOTES	
OFFERING A VISIONARY REALITY – ARCHITECTURE AS FICTION.....	5
STEN GROMARK, MARIUS FISKEVOLD AND MAGNUS RÖNN	
EXPERIMENTAL ARTISTIC APPROACHES TO CITIZEN INVOLVEMENT IN PLANNING: ACTORS IN NETWORKS AND POWER-RELATIONS	15
GISLE LØKKEN	
ART AND POLITICS IN ARCHITECTURAL COMPETITIONS	43
ALEKSANDER BERN	
PLANNING FOR HUMAN DIVERSITY: DESIGN PATTERNS OF UNIVERSAL DESIGN	75
LILIAN MÜLLER, DANIEL WOJAHN, IDA SANDSTRÖM AND PER-OLOF HEDVALL	
TORBORG ZIMMER. KVINNELIG PIONER OG BANEKRYTER I NORSK LANDSKAPSARKITEKTUR	105
BERIT RØNSEN	
VEGETATIONSPLANERING I UPPSALA UNDER 200 ÅR – IDEAL, FUNKTION OCH HISTORISKA AVTRYCK	135
ROGER ELG	
FORUM	
BOOK REVIEW: MAKING THE ARCTIC CITY.....	173
REVIEWER: TIINA MERIKOSKI	
BOOK REVIEW: CREATING BUILT ENVIRONMENTS. BRIDGING KNOWLEDGE AND PRACTICE DIVIDES	179
REVIEWER: MATTIAS KÄRRHOLM	
BOOK REVIEW: TROJAS MURAR. LABYRINTER UNDER 3000 ÅR	183
REVIEWER: ROLF JOHANSSON	

**BOOK REVIEW:
JOHN KRAFT
TROJAS MURAR.
LABYRINTER UNDER 3000 ÅR**

REVIEWER: ROLF JOHANSSON

Det finns fler än 300 bevarade labyrinter i Norden, vilket gör oss till den labyrintrikaste delen av världen. John Kraft har sedan mitten av 70-talet engagerat sig i labyrintens kulturhistoria, framför allt i en nordisk kontext. I sin bok redogör han för vad han och andra labyrintforskare håller för sant, vad de betraktar som möjligt och vad de menar att man alls inte vet.

Inledningsvis vill jag klargöra: varför recenserar jag boken på svenska – NJAR har inte publicerat någonting på nordiska språk under decennier – och varför i NJAR – vad har labyrinter med arkitektur att göra? Kraft skriver på svenska och NJAR:s läsare består huvudsakligen av nordiska arkitekturforskare, inte desto mindre hoppas jag att boken kan översättas till engelska eftersom intresset för de nordiska labyrinterna är stort bland internationella labyrintforskare. Jag har därför också recenserat boken på engelska i *Caerdroia. The Journal of Mazes and Labyinth*s, #51.

Labyrinter är förknippade med arkitektur och stadsbyggande på många sätt; de är associerade till föreställningar om städer som är labyrintiska och därigenom väl befästa. Fram till mitten av 1800-talet var "Trojeborg" det vanliga ordet för labyrint. Förutom till den, utan avancerad list, ointagliga staden Troja, associerar Trojeborg också till borg eller fästning. Genom Theseusmyten är labyrinten sammanlänkad med Daidalos som representerat den geniala arkitekten. De medeltida katedralernas arkitekter avbildades i de golvlabyrinter som finns, och än fler fanns, i medeltidskyrkorna.

Bokens ämne har en avgränsning: den behandlar labyrinter av vinkeltypen. Labyrinter som Kraft inte diskuterar närmare är parklabyrinterna, som oftast är irrgångslabyrinter eller nätverkslabyrinter. Vinkellabyrinterna är envägs-labyrinter. Det innebär att det finns *en* väg genom labyrinten till dess mitt. Man kan inte gå vilse i den. Dess historia är lång. Den äldsta kända labyrinten finns på en lertavla från Pylos i Grekland. Den är minst 3250 år gammal och kunskapen att konstruera envägs-labyrinter har bevarats långt in i modern tid.

Ytterligare ett sätt att beskriva bokens avgränsning är att säga att den behandlar den folkliga traditionen att kunna rita eller bygga en labyrint av vinkeltyp. Skälet till att konsten traderats under så lång tid är att det är lätt att memorera hur man gör: det finns en enkel designregel. En annan tradition som faller utanför bokens huvudtema är den lärda. Den som förutsätter att labyrinter konstrueras först, som på ritning och med passare till exempel, för att sedan byggas. Till den kategorin hör parklabyrinterna, men också romarnas mosaiklabyrinter och medeltidens kyrkolabyrinter. De senare är också envägs-labyrinter, i och för sig härledda från vinkeltypen, men så komplicerade att de inte enkelt kan memoreras – labyrinten i Chartres är det mest kända exemplet.

Krafts uppfattning är "att vinkeltypen, trojanamnen, skyddsmagin och föreställningen att gångsystemet föreställer en stad eller fästning har rötter i en gammal folklig labyrinttradition". Eftersom konsten att konstruera en labyrint bygger på en enkel regel som förts vidare under årtusenden, är de svåra att datera. Samma idealmodell reproduceras. Det finns ingen stilutveckling att ta hjälp av. Därför är labyrinternas ålder en svår fråga som Kraft ägnar stort intresse och han kommer också långt när det gäller att fastställa rimlig ålder för olika kategorier av labyrinter, framför allt i norra Europa. På goda grunder, men med redovisad osäkerhet, antar Kraft att labyrintmotivet kommit till Skandinavien från medelhavsområdet före 300 f.v.t. Det spreds efter Alexander den stores fälttåg till Indien, där det finns något 60-tal kända labyrinter. Labyrinterna fanns alltså i Skandinavien och i Indien innan de förknippades med Theseussagan, vilket Kraft menar skedde kring 300 f.v.t. Labyrintmotivet måste då till en början haft andra betydelser och de är fortfarande gåtfulla.

Boken har fyra tematiska delar. Den första definierar labyrinter av vinkeltyp. Huvudfokus ligger på deras historia och spridning i ett internationellt sammanhang. Den andra delen koncentreras på labyrinter av torv och sten i Nordeuropa. Torvlabyrinter finns företrädesvis på de brittiska öarna och i Mellaneuropa. Stenlabyrinterna finns norr om Danmark. För stenlabyrinterna görs en distinktion mellan inlands-labyrinter och kustlabyrinter. Kustlabyrinter anlades från medeltiden och fram till modern tid. De ligger oftast i det yttersta havsbandet och är bland annat förknippade med riter för att säkra fiskelycka och bra väder till sjöss. En del inlands-labyrinter är förhistoriska och finns då ofta i anslutning

till gravfält. Bokens tredje del handlar om folkminnen kring labrynter och fördjupar sig i frågan om vad som var meningen med dem. Det finns många orsnamn som kan härledas till Trojeborg och som säger oss att där kan det ha funnits en labrynt. Sista delen i boken kallas Troja och där diskuteras den fråga som fortfarande är gåtfull: sambandet mellan staden Troja och labrynternas trojanamn. Efter bokens fyra delar som omfattar omkring 200 sidor följer bilagor på tillsammans 90 sidor där Kraft redovisar mycket av det material han samlat in och fördjupar sig i en del sidospår som inte tagits med i huvudtexten.

Under snart 50 år har John Kraft publicerat ett 70-tal artiklar, småskrifter och rapporter om labrynter. De är ganska svåråtkomliga och att det nu finns i en samlad bearbetning och med ytterligare tillägg är värdefullt för alla som är intresserade av det komplexa kulturarv som labrynterna utgör. Förutom den fängslande berättelsen är boken också mycket rikt illustrerad och det gör att den måste räknas bland de viktigaste bidragen till kunskap om labrynternas invecklade historia. Den fyller sin plats tillsammans med Matthews (1922) *Mazes & Labyrinths*, Doob (1990) *The Idea of the Labyrinth*, Kern (2000) *Through the Labyrinth* och de 50 årgångarna av tidskriften *Caerdroia, The Journal of Mazes and Labyrinths*.

Kraft diskuterar många aspekter på labrynter av vinkeltyp: deras historia, spridning, morfologi, betydelse och användning. Han gör det med de journalistiska frågornas hela bredd: vem, var, när, hur och varför? Och liksom en detektiv tillgriper han en hel arsenal av metoder som kan bidra till att etablera fakta, bygga indiciekedjor och formulera kvalificerade gissningar. Som det främsta bidraget ser jag alla de folkminnen han samlat, dels genom studier av andras uppteckningar, dels genom egna intervjuer med dem som minns. Där tecknas mönster av föreställningar som är förknippade med den långa traditionen av att konstruera labrynter i en nordisk kontext. Kraft börjar och slutar sin berättelse vid den sannolikt mer än 2000 år gamla trojeborgen vid Tibble; det är en labrynt som väcker många frågor som ännu inte helt kan besvaras med säkerhet.

